

Вітів Олександр Іванович

студент гр. ФПФм-21, ФФО, ЗУНУ, м. Тернопіль

Науковий керівник: к.е.н. Русін В. М.

АНАЛІЗ СУЧАСНОГО СТАНУ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Розвиток пенсійної системи – одне з пріоритетних завдань соціальної політики держави, яке в розвинених країнах беззмінно знаходиться на пріоритетних позиціях державного управління. Важливість стану пенсійної системи полягає в соціальній, економічній і моральній відповідальності держави перед громадянами, які закінчили трудову діяльність у зв'язку зі своїм віком. У сучасних умовах формування оптимальної моделі пенсійної системи України, що враховує соціальні та економічні аспекти життя суспільства є важливим державним завданням.

Пенсійна система України в сучасних умовах не здатна протистояти економічним і демографічним викликам (значним обсягам тіньової зайнятості, браку кількості місць з гідною оплатою, впливом працюючого населення за кордон, дефіцитом бюджету Пенсійного фонду, який вимушено покривається з державного бюджету), а зростання надмірного розриву доходів працівників і пенсіонерів порушує принцип соціальної справедливості. Враховуючи головні завдання реформування пенсійної реформи, в Україні нагально потребує функціонування дієвої трирівневої пенсійної системи, до якої входить загальнообов'язкове державне пенсійне страхування і недержавне пенсійне забезпечення. Загальнообов'язкове державне пенсійне страхування у свою чергу складається з двох рівнів: реформована солідарна система і накопичувальна частина загальнообов'язкової системи.

Світовий досвід доводить, що вищепредставлене поєднання рівнів пенсійної системи є оптимальним, оскільки дозволяє забезпечити фінансову стабільність пенсійної системи та соціальні гарантії в державі. Важливо зазначити, що солідарна й накопичувальна системи залежні від різних ризиків: перша чутлива до демографічних ризиків і достатньо стійка до інфляційних процесів, а друга – навпаки. Також, доцільно звернути увагу, що реформована солідарна складова буде враховувати передусім інтереси малозабезпечених верств населення, а накопичувальна – буде стимулювати до пенсійних заощаджень усіх громадян, особливо із середнім та високим рівнями доходів.

З прийняттям законів України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1] і «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2] розпочато впровадження пенсійної реформи, сутність якої полягає в переході до трирівневої пенсійної системи. Охарактеризуємо більш детально складові трирівневої пенсійної системи (рис. 1).

Перший рівень пенсійної системи – це діюча солідарна система, за рахунок якої виплачуються базові пенсії. Пенсії виплачуються пенсіонерам за рахунок внесків, що сплачуються нинішніми працюючими громадянами. Пенсійний фонд веде персоніфікований облік сплати внесків, накопичує внески на індивідуальних

рахунках, а також призначає та буде виплачувати пенсії. Доцільно зазначити, що розмір відрахувань окремого працівника не буде впливати на розмір його майбутньої пенсії. В цьому і криється основне протиріччя солідарної системи, коли працівники не мають зацікавленості в збільшенні розмірів внесків та систематичності їх сплати до Пенсійного фонду. Таким чином, солідарна система забезпечує лише мінімальні виплати пенсіонерам і вони, як правило, досягають не більше 30-35% від середнього доходу працівника, що він отримував до виходу на пенсію.

Перший рівень

- Солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених законодавством.

Другий рівень

- Накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що базується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування до вічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством.

Третій рівень

- Система недержавного пенсійного забезпечення, що базується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень з метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення.

Рис. 1. Структура пенсійної системи України

Джерело: складено автором на основі [1; 2].

Другий рівень пенсійної системи – це накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що ґрунтується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом. Норми про впровадження другого рівня були викладені в Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», ухваленому ще у 2003 р., проте запуск другого рівня постійно відкладався. Запровадження цієї системи повинно встановити необхідну залежність розміру майбутньої пенсії від розміру сплачених за трудовий (страховий) стаж внесків. Базисом такої системи є

індивідуальні пенсійні рахунки громадян, на яких протягом їх трудової діяльності будуть акумулюватися пенсійні внески.

Третій рівень пенсійної системи – це система недержавного пенсійного забезпечення, що ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень задля отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та згідно порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення. Таким видом страхування можуть займатися недержавні пенсійні фонди, банки, страхові компанії та інші фінансові інститути.

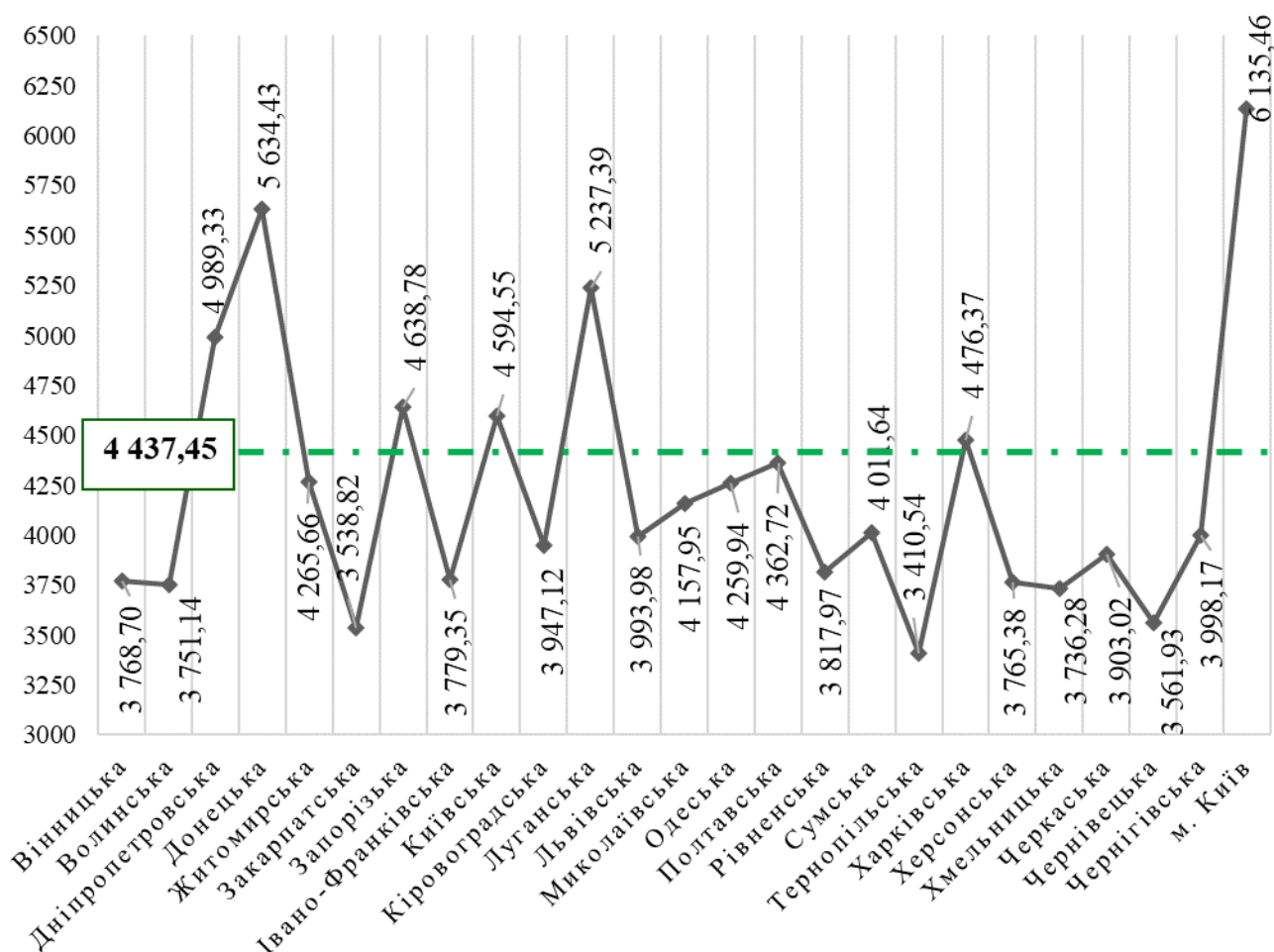
Отже, перший та другий рівні пенсійної системи в Україні формують систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій рівні пенсійної системи відносяться до накопичувального пенсійного забезпечення. Громадяни України можуть приймати участь та отримувати пенсійні виплати водночас з різних рівнів системи. Обов'язковість або обмеження стосовно участі громадян у вищезазначених рівнях пенсійної системи в Україні та отримання пенсійних виплат встановлюються законами з питань пенсійного забезпечення.

Аналіз сучасного стану пенсійної системи України засвідчує, що станом на 01.07.2022 р. на обліку в Пенсійному фонді України перебувало 10 775,4 тис. пенсіонерів, що на 65,7 тис. осіб менше у порівнянні з 01.01.2022 р. Із загальної чисельності пенсіонерів отримували пенсії 6 551,4 тис. жінок (60,8%) та 4 224,0 тис. чоловіків (39,2%). Середній розмір пенсії на 01.07.2022 р. становив 4 437,45 грн, що на 445,92 грн, або 11,2%, більше у порівнянні з 01.01.2022 р. На основі дослідження розміру пенсій визначено, що мінімальна пенсія за віком становила 2 027,00 грн на 01.07.2022 р., а середній розмір пенсії по регіонах України на 01.07.2022 р. становив від 3 410,54 грн у Тернопільській області до 6 135,46 грн у м. Київ (рис. 2). Доцільно зазначити, що обсяг пенсійних виплат через поточні рахунки в банках за 6 місяців 2022 р. становив 216,4 млрд грн (77,5% видатків на пенсійні виплати), що на 35,0 млрд грн більше до відповідного періоду 2021 р. [3].

В умовах воєнного стану органами Пенсійного фонду України продовжують надаватися послуги з пенсійних питань як в сервісних центрах, так і поза їх межами. За період воєнного стану надано 2585 тис. пенсійних послуг (станом на 30.06.2022 р.). Станом на 01.07.2022 р. стаціонарно прийом та обслуговування громадян здійснювали понад 500 сервісних центрів або близько 85% загальної кількості. Понад 15% сервісних центрів не мають можливості здійснювати стаціонарний прийом та обслуговування громадян, оскільки знаходяться на території, де ведуться активні бойові дії або на тимчасово окупованій території України [3].

Важливо відмітити, що до введення воєнного стану в Україні планувалося запровадження другого рівня пенсійної системи у 2023 р., який мав би складатися з кількох етапів. В контексті реалізації другого рівня пенсійної системи передбачалося, що на персональні пенсійні рахунки мало б здійснюватися відрахування від 2% від заробітної плати, поступово збільшуючи цю ставку до

7%, при цьому буде здійснений перерозподіл пенсійних внесків між роботодавцем і працівником.

Р

**ис. 2. Середній розмір пенсійних виплат
в розрізі по областях України станом на 01.07.2022 р., грн**

Джерело: складено автором за даними Пенсійного фонду України.

Доцільно зазначити, що окрім переваг накопичувальної системи, виокремлюють наступні її недоліки: зменшення надходжень до Пенсійного фонду України, знецінення заощаджень через інфляцію, відсутність гарантій збереження коштів та недостатня розвиненість вітчизняного фондового ринку.

Список використаних джерел:

1. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 02.03.2015 р. № 213-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
2. Про недержавне пенсійне забезпечення: Закон України від 09.07.2003 р. № 1057-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1057-15>.
3. Звіт про роботу органів Пенсійного фонду України за I півріччя 2022 року. URL: <https://www.pfu.gov.ua/2153737-zvit-pro-robotu-organiv-pensijnogo-fondu-ukrayiny-za-i-pivrichchya-2022-roku/>